Year | Yıl: 2026 ▪ **Volume** | Cilt: 6 ▪ **Issue** | Sayı: 2

ISSN: 2792-0992 **e- ISSN:** 2792-0380

Submitted | Geliş Tarihi : 11.09.2026
Accepted | Kabul Tarihi : 25.09.2026
Published | Yayım Tarihi : 30.09.2026

"Journey through the universe of the science" | "Bilimin evreninde gezinti"

DOI: https://doi.org/10.64360/eleg.v6i2.117
Article Type | **Makale Türü:** ○ Research | Araştırma ○ Review | Derleme ○ Translation | Çeviri ● Book Review | **Kitap İncelemesi**

KİTAP İNCELEMESİ

Yazar: Prof. Dr. Recep ÖZKAN

Yayın Yeri/Yayın Evi: Ankara, Detay Yayıncılık

Yayın Yılı/Sayfa Sayısı: 2025/268

ISBN: 978-625-5532-91-6

GÖÇÜN SOSYOLOJİSİ: 100 YIL SONRA MÜBADİL TORUNU OLMAK

Değerlendiren/ Reviewer: IRK, N. (Doktorant) Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, Türkiye.

Öz

Prof. Dr. Recep Özkan'ın "Göçün Sosyolojisi: 100 Yıl Sonra Mübadil Torunu Olmak" adlı eserinin değerlendirildiği bu incelemede, 1924 Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi'nin tarihsel ve toplumsal yansımaları mercek altına alınmaktadır. Kayseri Develi (Faraşa) kökenli mübadillerin Yunanistan'daki torunlarıyla gerçekleştirilen sözlü tarih mülakatları ve saha gözlemlerine dayanan çalışma, kuşaklar arası kültür aktarımını incelemektedir. Analiz; dil mirası, geleneksel mutfak ve aidiyet hissinin bir asır sonra bile nasıl canlı tutulduğunu görünür kılarken, göçün kolektif bellek üzerindeki kalıcı etkilerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Lozan Antlaşması Mübadele Protokolü, Faraşa, Yunanistan, Kayseri-Develi

THE SOCIOLOGY OF MIGRATION: BEING THE GRANDCHILD OF AN EXCHANGE 100 YEARS LATER

Abstract

Reviewing Prof. Dr. Recep Özkan's book titled "The Sociology of Migration: Being the Grandchild of an Exchange 100 Years Later," this study examines the historical and social ramifications of the 1924 Population Exchange between Turkey and Greece. Based on oral history interviews and fieldwork conducted with descendants of exchangees from Kayseri-Develi (Faraşa) living in Greece, the review investigates intergenerational cultural transmission. The analysis highlights how linguistic heritage, traditional cuisine, and a sense of belonging remain vibrant after a century, demonstrating the enduring impact of displacement on collective memory.

Keywords: Migration, Exchange Protocol of the Treaty of Lausanne, Faraşa, Greece, Kayseri-Develi

Citation | Atıf:
Irk, N. (2026). Kitap incelemesi: Göçün sosyolojisi: 100 yıl sonra mübadil torunu olmak, *Elegest Eleges*,6(2), 169-174.

GİRİŞ

Göç olgusu, insanlık tarihi kadar eski ve evrensel bir toplumsal hareketlilik biçimi olup, bireylerin ve toplulukların yaşam şartlarını iyileştirme, güvenlik arayışı ve varlığını sürdürme gayretlerinin somut bir tezahürüdür. İnsanın varoluşsal serüveni; ana rahmine düşüşten başlayıp dünyadaki fiziki mekan değişiklikleriyle devam eden ve nihayetinde ebedî aleme uzanan kesintisiz bir göç tecrübesi olarak kavranabilir. Bireylerin doğup büyüdükleri coğrafya ile kurdukları aidiyet ilişkisi kutsallık derecesine ulaşabilse de doğa koşulları, sosyo-ekonomik zorunluluklar veya siyasi kararlar, insan topluluklarını ata topraklarını terk etmeye mecbur bırakmaktadır.

Türü ve nedeni ne olursa olsun göç hareketleri, hem terk edilen hem de yerleşilen coğrafyaların demografik, ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel dokusunda köklü dönüşümlere yol açmaktadır. Siyasi iradeler doğrultusunda gerçekleşen zorunlu dış göçler, özellikle sürgün ve mübadele süreçleri, toplumsal ve bireysel hafızada telafisi zor sarsıntılar ortaya çıkarmaktadır. Zorunlu göç, bireylerin köklü aidiyet bağlarını zedeleyerek onları mekansal, sosyal ve psikolojik bir 'araf' durumuna sürüklemektedir.

Tarihsel süreçlerin aktarımında geleneksel olarak yazılı resmi belgeler otorite kabul edilse de, devlet merkezli resmi arşiv kayıtları toplumsal olayların insani, duygusal ve sosyolojik boyutlarını aydınlatmakta yetersiz kalabilmektedir. Bu noktada sözlü tarih metodolojisi, resmi belgelerde görünmeyen veya gözden kaçan bireysel tanıklıkları ve sözlü anlatıları gün yüzüne çıkararak geçmişi daha kapsayıcı ve sağlam bir zemine oturtmaktadır. Sıradan insanların hafızasını akademik incelemenin merkezine alan bu yaklaşım, geçmişin insani trajedilerini ve somut yaşam pratiklerini görünür kılmaktadır.

Prof. Dr. Recep ÖZKAN tarafından kaleme alınan Göçün Sosyolojisi: 100 Yıl Sonra Mübadil Torunu Olmak başlıklı bu eser; göç olgusunu makro teorik boyutlarından başlatarak, 1924 Lozan Nüfus Mübadelesi özelinde Kayseri-Develi kökenli Ortodoks Rum mübadillerin torunlarıyla 2015-2019 yılları arasında yürütülen saha araştırmaları, gözlem gezileri ve sözlü tarih mülakatları ışığında nitel bir perspektifle incelemektedir.

2. KİTABIN YAPISI VE BÖLÜM ANALİZLERİ

Eser; ön söz, 7 ana bölüm, mülakat metinleri, saha fotoğrafları, son söz ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

2.1. Ön Söz, Giriş ve Bölüm I: İnsan ve Göç / Türklerde Göç

Yazar, ön söz ve giriş kısmında insanın varoluşsal boyutunu göç kavramıyla ilişkilendirmekte ve sözlü tarih metodolojisinin altyapısını kurmaktadır. Resmi tarih anlatılarının bıraktığı boşluklarda sözlü tanıklıkların tamamlayıcı rolü vurgulanmaktadır. Birinci bölümde göçün kavramsal tanımı yapılmakta, insanın fiziki mekan değişikliği arayışı ile Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde gerçekleşen tarihsel göç hareketlilikleri ele alınmaktadır. Türk toplumsal yapısında ve tarihsel tecrübesinde göçün sosyo-kültürel kökleri derinlemesine analiz edilmektedir.

2.2. Bölüm II: Göç Sınıflamaları ve Türleri

Bu bölümde göç hareketleri metodolojik bir titizlikle sınıflandırılmaktadır:

- Yapıldığı Yere Göre: İç göç ve dış göç ayrımı yapılmakta, toplumsal yapı üzerindeki farklı etkileri incelenmektedir.
- Büyüklüğüne Göre: Bireysel göçler, ailevi/grup göçleri ve kitlesel göç hareketleri değerlendirilmektedir.
- Süreye Göre: Geçici/kısa süreli göçler ile kalıcı, uzun süreli ve dönüşü olmayan göç türleri analiz edilmektedir.
- Nedenlerine Göre: Bireyin kendi isteğiyle gerçekleşen 'isteğe bağlı/gönüllü göç' ile siyasi veya güvenlik gerekçeleriyle zorunlu kılınan 'zorunlu göç' kavramları kavramsallaştırılmaktadır.
- Yasallık Durumuna Göre: Düzenli göç, düzensiz göç, mülteci göçü, mübadele göçü ve işçi göçü tanımlanmaktadır.

2.3. Bölüm III: Yurtdışı İşçi Göçü ve 'Almancılar-Alamancılar / Gurbetçiler' Deneyimi

Üçüncü bölümde, Türk toplumsal yapısının en radikal dış göç deneyimlerinden biri olan Avrupa'ya yönelik işçi göçü odağa alınmaktadır. Türkiye açısından işçi göçünün resmi miladı 1961 yılı Almanya İkili İşgücü Anlaşması olarak kabul edilse de, hazırlık ve kurumsal altyapı süreçlerinin 1957 yılına kadar geriye gittiği vurgulanmaktadır. Anlaşmalar çerçevesinde giden işçi sayıları ve istatistiki veriler sunulurken, göç sürecine sadece erkek işçilerin değil, kadın işçilerin de aktif katılım gösterdiği bilgisi sosyolojik açıdan dikkat çekici bir veri olarak öne çıkmaktadır.

İşçi göçünün ortaya çıkardığı temel psiko-sosyal sorunlar detaylıca işlenmektedir: Dil yetersizlikleri, barınma ve getto mekan sorunları, aidiyet krizleri, yabancılaşma, 'öteki olmak' ve mekansal/ruhsal araf hali. Ayrıca gurbette çocuk olmak, kuşaklararası uyum problemleri ve gurbette ölüm gibi dramatik temalar tartışılmaktadır. Bu sosyolojik durumu en yalın haliyle özetleyen dramatik ifadeye yer verilmektedir: “Birkaç yıl para biriktirip tekrar döneceğim köyüme” diyerek yola çıkan, ancak aradan 50 yılı aşkın süre geçmesine rağmen dönüş yapamayan Avrupalı Türklerin kalıcı gurbetçilik gerçekliği gözler önüne serilmektedir.

2.4. Bölüm IV: Göç ve Toplumsal Yapı

Bu bölümde göçün kentleşme, mekansal ayrışma ve toplumsal kurumlar üzerindeki dönüştürücü etkisi incelenmektedir. Kente yönelen göç dalgalarının yarattığı 'gecekondu'/'getto' oluşumları, geleneksel aile yapısının geçirdiği dönüşümle birlikte değerlendirilmektedir. Göç sürecinde ortaya çıkan 'gecekondu ailesi' ve 'eklemeli geniş aile' modelleri analiz edilerek, iç ve dış göç hareketlerinin bireylerin eğitim imkanlarına ve kuşaklararası sosyal mobilite süreçlerine somut yansımaları tartışılmaktadır.

2.5. Bölüm V: Mübadele ve Faraşa Bölgesi

Beşinci bölüm, çalışmanın ana eksenini oluşturan 1924 Lozan Antlaşması Mübadele Protokolü çerçevesinde gerçekleşen zorunlu nüfus değişimine ayrılmıştır. Mübadeleyi hazırlayan tarihsel, askeri ve diplomatik nedenler açıklanmaktadır. Eserde özel olarak Kayseri-Develi bölgesinden mübadeleye tabi tutulan Ortodoks Rum nüfusun toplumsal yapısı ve yerleşim alanları incelenmektedir.

Lozan kararları gereğince 1924 yılında Develi'nin Çukuryurt, Yaylacık, Satı, Taşçı, Hoşça, Beşkardeş, Zile, Yenice ve Karacaviran köyleri ile Samsun Bafra bölgesinden Yunanistan'a göç etmek zorunda kalan toplulukların profili çıkarılmaktadır. Ayrıca 'Faraşa' bölgesinin coğrafi sınırlarına dair alanyazındaki tartışmalara değinilmektedir. Bazı yazılı kaynaklar Faraşa'yı sadece Yahyalı'ya bağlı Çamlıca köyü olarak sınırlandırsa da, mübadil torunlarıyla yapılan saha görüşmelerinde Faraşa isminin sadece Çamlıca'yı değil, Develi ve Yahyalı köylerini içine alan geniş bir coğrafi ve kültürel havzayı tanımladığı tespit edilmiştir.

2.6. Bölüm VI: Mübadele Anıları, Saha İncelemeleri ve Sözlü Tarih Mülakatları

Altıncı bölüm, yazarın ve araştırma ekibinin Yunanistan'a gerçekleştirdikleri saha ziyaretleri, mekansal gözlemler ve mübadil torunlarıyla yürüttükleri sözlü tarih görüşmelerini içermektedir. Saha araştırmasının kronolojik gelişim süreci şu şekildedir:

- 2015 Develi Ziyareti: 2015 yılının Mayıs ayında, Yunanistan'da yaşayan mübadil torunları ata topraklarını görmek amacıyla Develi'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

- Sosyal Medya ve Davet Süreci: Ziyaret sonrası kurulan iletişim ve sosyal medya etkileşimleri neticesinde, Kozani ilinin Vathilakkos (Çukuryurt) köyündeki derneğin daveti üzerine Develi Belediye Başkan Yardımcılarının da yer aldığı resmi bir heyet oluşturulmuştur.

- 2017 Kozani ve Yanya Saha Gezisi: 12-17 Kasım 2017 tarihlerinde Yunanistan'ın Kozani ili Vathilakkos (Çukuryurt) ve Patrona (Taşçı) köyleri ile Yanya ili (Bafra mübadillerinin yerleştiği alanlar)

ziyaret edilerek yerinde gözlemler ve mülakatlar yapılmıştır. Ayrıca 2017-2019 yılları arasında sözlü tarih verileri derinleştirilmiştir.

Saha bulguları arasında en çarpıcı mikro-tarihsel verilerden biri, Haziran 1924'te Kayseri Taşçı Ortodokslarının Türkiye'den götürüldükleri Pire Limanı'nda 1,5 ay süresince karantinada tutulmaları ve bu süreçte çok sayıda çocuğun salgın hastalıklar nedeniyle yaşamını yitirmesidir. Görüşülen bir katılımcı, bu karantina uygulamasının temel sebebinin, Yunanistan'daki yerli halkın Anadolu'dan gelen Urumları 'mundar' olarak görmesi ve ayrımcı bir tutum sergilemesi olduğunu ifade etmiştir. Bu aktarım, mübadelenin sadece terk edilen topraklarda değil, varılan yeni coğrafyada da dışlanma ve travmalarla karşılandığını göstermektedir.

Mülakatlarda öne çıkan önemli tanıklıklar ve insani anlatılar şunlardır:

- Melpo Kantarci (Melpo Teyze): Mübadeden bir yıl önce Türkiye'de veya sevk esnasında gemide dünyaya gelen Melpo Teyze, Türkiye'de kalan akrabalarının fotoğraflarını büyük bir özenle sakladığını göstermiş ve duygusal bağını dile getirmiştir.

- Saha Atmosferi ve Türkçe Konuşma Pratikleri: Kozani ve Yanya köylerindeki kahvehanelerde oturan yaşlıların Türkçeyi son derece akıcı ve yöresel şiveyle konuştukları, heyeti “Hoş geldiniz gadasını aldıklarım” şeklinde samimi bir Kayseri hitabıyla karşıladıkları gözlemlenmiştir. Araştırma ekibinin 'Size abla diyebilir miyim?' sorusuna içtenlikle “Apla di, bacı di, ne istersen di” yanıtının verilmesi, toplumsal hafızadaki sıcaklığı belgelemektedir.

- Diğer Görüşme Yapılan Tanıklıklar: Eserde Leontis Spiridis, Vasili Papadopoulos (Vasili Ka), Giryani Hanım, Girgagi Hanım, Davetsiz Misafir Anastas, Sultana-Sultan Michailidis, Xaris Vogdopoulos, Nikos Michailidis (Fırıncı Nikos), Atina Mavribu, Niko Kimiyoni, Kosmas ve Anastasia Konstantinidis gibi çok sayıda tanığın anlatılarına yer verilerek çok sesli bir mikro-tarih sunulmaktadır.

2.7. Bölüm VII: Mübadiller ve Türk Kültürü

Yedinci bölümde yazar, kültür kavramının etimolojik ve sosyolojik kökenlerini tanımlayarak Develi mübadillerinin Yunanistan'da sürdürdükleri kültürel kalıpları analiz etmektedir. Saha araştırmalarında, yıllar geçmesine ve yeni kuşaklar yetişmesine rağmen Türk kültürünün ve Develi yöre kültürünün canlılığını koruduğu tespit edilmiştir:

- Dilsel Hafıza ve Şive Kullanımı: Günlük yaşamda, sokakta, kafelerde ve ev ziyaretlerinde 45 yaş üstü nüfusun Türkçe konuştuğu; iletişimde “nörüyon”, “gadasını aldığım”, “gardaş”, “sokum” gibi Develi/Kayseri ağzına ait özgün kelimelerin doğal bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

- Mutfak Kültürü ve İkramlar: Ev ziyaretlerinde misafirlere sunulan yemeklerin Anadolu mutfağıyla aynı olduğu; kuru fasulye, yaprak sarması, bazlama ve börek gibi geleneksel lezzetlerin ikram edildiği görülmüştür.

- Gelenek ve Görenekler: Kız isteme ritüelleri, düğün gelenekleri ve aile içi hürmet kalıplarının Türkiye'deki pratiklerle büyük bir benzerlik taşıdığı belirlenmiştir.

- Medya ve Vatan Hasreti: Mübadil evlerinin çoğunda Türk televizyon kanallarının izlendiği, atalarının Türkiye ve vatan hasretiyle hayatlarını kaybettiğinin sıklıkla dile getirildiği kaydedilmiştir.

Bütün bu ampirik bulgular; insanın doğduğu, büyüdüğü ve doyduğu toprakları kolay kolay unutamadığını, vatan kabul edilen mekanın soyut bir coğrafyadan öte derin bir varoluşsal aidiyet ifade ettiğini kanıtlamaktadır. Göç, bireyi sahip olduğu pek çok şeyden koparıp belirsiz bir yola sürükleyen bir ayrılık tecrübesi olsa da, kültürel bellek nesiller boyu varlığını sürdürmektedir. Prof. Dr. Recep ÖZKAN'ın bu çalışması, göç sosyolojisi ve sözlü tarih literatürüne son derece özgün ampirik veriler kazandırmakla birlikte, akademik objektiflik gereği hem metodolojik güçlü yönleri hem de geliştirilmeye açık sınırlılıkları ile değerlendirilmelidir.

3. SONUÇ VE ALANYAZINA KATKI

Sonuç olarak, Özkan tarafından kaleme alınan çalışma; makro düzeydeki göç kuramlarından başlayarak kente uyum, işçi göçü ve nihayetinde Lozan Nüfus Mübadelesi'nin insani ve kültürel boyutlarına uzanan son derece bütüncül, nitelikli bir sosyolojik araştırmadır.

Eserin akademik alanyazına sağladığı en temel katkı, 100 yıl önce gerçekleşen zorunlu bir nüfus hareketinin nesiller boyu aktarılan sosyo-psikolojik etkilerini, dilsel kalıntılarını ve kültürel bellek izlerini somut ampirik verilerle belgelemiş olmasıdır. Develi ve Kozani/Yanya hattında kurulan bu köprü, göçün sadece bir yer değiştirme değil, nesiller boyu devam eden bir kimlik ve aidiyet mücadelesi olduğunu göstermektedir.

Çalışma; sosyoloji, tarih, halk bilimi, göç ve nüfus çalışmaları ile uluslararası ilişkiler disiplinlerinde çalışan akademisyenler, araştırmacılar ve lisans/lisansüstü öğrenciler için zengin bir birincil kaynak ve referans eseri niteliğindedir.

KAYNAKLAR

Özkan, R. (2025). *Göçün sosyolojisi: 100 yıl sonra mübadil torunu olmak*, Ankara: Detay Yayıncılık.

ARTICLE INFORMATION **and** DECLARATION OF THE AUTHORS **|** MAKALE BİLGİLERİ ve YAZARLARIN BEYANI

Peer-review | Hakem Değerlendirmesi

☒Two Outside Referees / Double-Sided Blinding|İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

Similarity Scanning | Benzerlik Taraması

☒This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No plagiarism detected. |Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Declaration of Author Contribution | Yazar Katkı Oranı Beyanı

☒The author contributes the study on his/her own|Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır.

☐The authors have equal contributions.|Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

☐The first author contributes XX%, the second author contributes XX%, the third author contributes XX%.|Çalışmaya birinci yazar %XX oranında, ikinci yazar %XX oranında, üçüncü yazar %XX oranında katkı sağlamıştır.

Declaration of Conflict | Çatışma Beyanı

☒There is no potential conflict of interest in the study.|Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

☐Authors declare that XXX (firm, institution, person) may be affected from the study and in case of a conflict of interest they have a confirmed plan in order to administer the case.|Yazarlar, çalışmadan XXX (firması, kurumu, kişisinin) etkilenebileceğini ve ortaya çıkacak çıkar çatışması durumunu yönetmek için onaylanmış bir planının olduğunu beyan etmektedir.

Declaration of Publication Ethics | Yayın Etiği Beyanı

☒We hereby declare that the study has not unethical issues and that research and publication ethics have been observed carefully.|Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederim.

☒This study does not require ethics committee approval.|Bu çalışma, etik kurul belgesi gerektiren bir çalışma değildir.

☐Ethical approval for this study was obtained from the Scientific Research and Publication Ethics Committee of _____ University with decision number _____ dated __/__/___.|Bu çalışma için _____ Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan __/__/____ tarih ve _____ sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.

Declaration of Generative AI Use | Üretken Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

☐No generative artificial intelligence tools were used at any stage of this study.|Bu çalışmanın hiçbir aşamasında üretken yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır.

☒During the preparation of this study the author(s) used ChatGPT (OpenAI) in order to with the aim of improving the language and style of academic texts. After using this tool/service, the author(s) reviewed and edited the content as needed and take(s) full responsibility for the content of the published article.|Bu çalışmanın hazırlanması sırasında yazar(lar), akademik metinlerin dil ve ifade açısından geliştirilmesi amacıyla ChatGPT (OpenAI) kullanmıştır. Bu araç/hizmeti kullandıktan sonra, yazar(lar) içeriği gerektiği şekilde gözden geçirip düzenlemiş ve yayınlanan makalenin içeriği konusunda tüm sorumluluğu üstlenmiştir.

Declaration of Support and Acknowledgments | Destek ve Teşekkür Beyanı

☒No financial support is taken from any institution or organization.|Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan mali destek alınmamıştır.

☐The study is supported by X Project (Project No: XXXXX).|Bu çalışma, X Projesi (Proje No: XXXXX) tarafından desteklenmektedir.

☐Others (Specify) ……|Diğer (Belirtiniz) ……

Telif Hakkı & Lisans | Artificial Intelligence Statement

☒Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.|Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.